

ПРИЧА О КЊИГАМА

Како оживети прегаженог јелена?

Пише: Ђорђе Писарев



Осим бизарних, мање више ступидних питања, која су толико бесмислена да своју логику проналазе у духовитој ласциности нових генерација које се смењују у брзом току још бржег засићења, баш као што је и свемогућем Интернету једини начин опстанка радикална промена сазнања из секунда у секунд – уколико је секунда још увек довољна брза јединица времена која омогућава опстанак Мреже? – повремено се појављују и “озбиљнија” питања, а заправо само покривала која слажу, најалост, да се попуни нека од крајних изнуђених пауза.

Дакле, питања чија је релевантност упитна – која и нису постојала у тренутку постављања? – могла су да гласе: како убити ташту и не отићи у затвор, како опљачкати банку а остати слободан, како убити лава из далека, како се развести, а да се жена не наљути, како оживети јелена ког је ударио ауто, а питање коме је време истекло свакако је и оно које су то књиге које би свако од нас требало да прочита? До једног од могућих одговора можда би могло да се стигне захваљујући баш докони истрезивачима Мреже (Нови Интернет филозофи) који, осим што знају да читају, осећају бар мало наклоности према страсти читања, па онда лове критике и рецензије, истражују сајтове клубова књижевника и читалача, књижара или пописе школске лектире.

Шта је то снагом речи мењало или још мења поглед на свет, а да није (само) “досадна” класика – Библија, Хомер или Вергилије и Овидије, “разни” Апулеји, Раблеи, Дантеи, Шекспири и слично – која нам углавном, већини, служи као покриће да смо начитани, образовани, паметни? Једна од листа којом нас затрпава Мрежа увек гладна информација могла би да гласи: “Процес” Франца Кафке, “Плачи, вољена земљо” Алана Патона, “Мали богови” Тери Прачета, “Лолита” Владимира Набокова, “1984” Џорџа Орвела, “Не дај ми никада да одем” Казуа Ишигуре, “Ствари се распадају” Чинуа Ачебе, “Господар прстенова” Џ.Р. Толкина, “Госпођа Бовари” Гистава Флобера, “Дуга шетња до слободе” Нелсона Манделе, “Органски висови” Емили Бронте, “Мали принц” Антоана де Сент Егзиперија, “Хладнокрвно уби-

ство” Трумана Капотеа, “Више прича о неочекиваном” Роланда Дала, “Амерички психо” Брета Истона Елиса, “Школице” Хулија Кортасара, “Ана Карењина” Лава Толстоја, “Шерлок Холмс” Артура Конана Дојла, “Сто година самоће” Габријела Гарсије Маркеса...

У стотинама хиљада (милионима?) књига које су написане и објављене, овај избор је наравно (не)објективан. Баш као што би био и онај у којем би били придодати други, можда битнији фаворити за вечност: “Изгубљен у кући смеха” Џона Барта, “На реци код Две птице” Флена О’Брајена, “Никадођија” и “Амерички богови” Нила Гејмена, “Хазарски речник” Милорада Павића, “Соларис” Станислава Лема, “Убик” и “Човек у високом дворцу” Филипа К. Дика, “Трагалац за златом” Гистава Ле Клезиа, “Лучке вести” Ени Пру, “Зовем се Луиси Бартон” Елизабет Стратут, “Сјај жене” Ромена Гарија... Имате ли и ви да додате пар својих најбитнијих књига? Па и треба да имате! Све је то, признајмо, бла – бла наклапање типа што се баби збило – а где је ту деда? – без договорене вредносне методе, без унутрашње логике, заснованој на “чувеној” хијерархијској лествици готово случајно одабраног критеријума “свиђа ми се”.

Дакле, питање коме је већ у овом тренутку, док га читате, истекло време за релевантан одговор, гласило је, “како оживети прегаженог јелена”. Ирацијално? Небитно? Чим је постављено, да се претпоставити да упућује на опстанак врсте, а то је већ драматично. Обећава, или боље злослуги, не само на нивоу метафоре, да ће Бити.

Када су у питању књиге, спискови и листе се могу наметати као императив у временима када им истиче рок (трајања). Јер и до смрти књиге се стиже појединачно, а не само у апокалипси која је уследила након паљевине Александријске библиотеке или у лудилу кинеског цара што је уништавао књиге желећи да историја и време почне изнова, од њега. Или у време када су нацисти књиге баш успешно спаљивали на партијским ломачама френетичног заноса и мржње.

Важно је, ма како звучало бизарно, знати како оживети прегаженог јелена. Могло би да се деси и да је од пресудне важности знати одговор на питање како оживети “прегажену” књигу. Могуће је, рекли би песимисти, да се одговор већ намеће, колико у релативно блиској будућности.

Јелен – шта је то? Књига? Никад чуо! ■

СВИ МЈУЗИКЛИ УВИДЕКИ СИНХАЗА (1)

Производња звезда

Агнеш Рафаи Телечки



Новосадско позориште, које ове године слави свој 50. рођендан, одувек је заузимало посебно и истакнуто место у региону. Ситуација тог позоришта је необична, јер се представе изводе на мађарском језику, али се већ дуго отварају публици на српском језику, а сада су све њихове представе титловане. Уз мало смелости, можемо рећи

да је то двојезично позориште које се проналази своје место не само на домаћим и мађарским фестивалима, већ и на међународним фестивалима, редовно се враћајући кући са наградама, често и за тимски рад. Енергија коју већина глумца улаже и у најмању епизодну улогу је невероватна. Тачност, прецизност и софистицираност су карактеристични за њихову игру. Трупине промишљени глумци, од којих неколико има и редитељске амбиције. Истичу се у широком спектру жанрова. Међу њима бих издвојила мјузикле, који су сада постали један од заштитних знакова Новосадског позоришта.

Репертоар већине прозних позоришта не укључује представе у овом стилу. Само добра глума није довољна за мјузикле, потребно је и озбиљно певачко и плесно умеће. А само један или два глумца са добрим гласом нису довољни, јер већина мјузикла има и сцене које укључују већу групу глумаца. У Новосадском позоришту се, поред глумаца, у овим представама често појављују студенти глуме Академије уметности, углавном као статисти, али по-

некад добијају и озбиљније улоге. Док “музички комад” једноставно значи да комад има неке музичке елементе или песме, “прави” мјузикл (слично опери) нема или има врло мало прозних делова. По правилу се ради помоћу готових књижевних дела. Музика је аранжирана као опера, па се теме/ циклуси нижу једна за другом и понављају. Стога можемо констатовати да је мјузикл жанр који има своју форму.

Иначе, први мјузикли су играни на Бродвеју у Њујорку у првој половини прошлог века, а овај музички жанр у Европи све више расте од педесетих година прошлог века.

Али како је овај жанр доспео у Новосадско позориште?

Памти се 1996. година. У Новосадском позоришту није постојала традиција омладинских и дечијих представа, па млади нису ишли у позориште – јер није било разлога. Приликом састављања репертоара, дошло се до жеље да се то промени. Мартон Ташнади из Будимпеште, који је већ организовао неколико мјузикла у Мађарској, одабрао је реномирано дело, “Таван”, са поднасловом “Пола прича – пола мјузикл за узраст од 9 до 99 година”. И то је управо било тако: општи и вечити друштвени проблеми, жеље и циљеви изражени су у једноставној причи, уз сјајну, привлачну музику. Поред чланова позоришта и студената, у представи су играли

и средњошколци, а публика је могла да види и оперску диву Веру Виткаи Ковач. Критике су углавном биле похвалне, новина музичког наступа је све испунила радошћу, а љубав и симпатије публике према овом жанру су биле јасно исказане.

Замерке су се односиле на слабост вокала појединих глумаца и техничку опремљеност позоришта, али таленат, свестраност и жеља глумаца да се докажу пружили су свеукупно искуство које је поменуте недостатке потпуно скрајнуло.

Годину и по касније, фебруара 1998. премијерно је изведен мјузикл “Произвођачи звезда”, у режији Виктора Нађа. Била је то заправо прва мађарска рок опера. Виктор Нађ је после тога режирао још шест мјузикла у Новосадском позоришту, обликујући тако имиџ позоришта. Премијера прве рок опере у Новом Саду умало је постала скандал због лошег квалитета звука. Музичка група која је пратила ансамбл је одбила да настави да свира без одговарајућих техничких услова, па су ускоро стигли обећани микропортови, тада први пут употребљени у Србији. Тако је у Војводини заиста почело прављење звезда од глумаца који говоре мађарски. Наиме, преко недељника “Омладина у сликама” могли су се тражити њихови аутограми, а фотографије глумаца који су добијали највише гласова у новинама су објављиване на постерима!

Мјузикл “Коса”, такође у режији Виктора Нађа, изведен је 2001. У Америци је то

ХОМО ПОЕТИКУС

Дивљи магарци

Мирослав
Алексић

Након заласка сунца
жедни крећу према изворима.
Препешаче десетине километара
кроз афричке пределе.
Ни реч не проговоре
а сви знају куда и зашто иду.
Када се напију воде
тамо где је има у изобиљу,
из неког разлога
одмах се враћају
у свој безводни завичај.
Сутрадан одспавају
поједу нешто, хватају хлада,
па увече опет на далека појила.
И тако од почетка до краја живота.
Зашто? Зато
што живот мораш некако
и негде да проведеш.

из рукописа



својевремено првенствено била генерацијска побуна и протест против рата у Вијетнаму, а у Новосадском позоришту представа је истицала моћ помирења и међусобног разумевања. Моћ тимског духа и сарадње, коју су креатори – препознајући и капитализујући невероватно посвећен ентузијазам ансамбла – покретали са истанчаним осећајем и смислом.

Први мјузикл у режији Золтана Пушкаша, глумца Новосадског позоришта, носио је назив “Ben Akiba night show” (2003). Представа је заправо била сценска верзија филма “Moulen Rouge”, само са другачијим насловом, због ауторских права. Била је то спектакуларна, права хит представа код публике, а песме су се првобитно певале на енглеском.

Виктор Нађ се вратио 2003. са светски познатим мјузиклом “Чикаго”. По многим, “Чикаго” је најбољи мјузикл у историји. Музички је разноврстан и упечатљив у својим мелодијама. Обилује хумором, крими-преокретима и жестоком критиком разоткрива медијске хероје. Слатки цинизам стихова ставља гледаоца на страну злочинаца. Међутим, прави успех овог мјузикла је био поново у јединственој вештини ансамбла Новосадског позоришта. ■

ТЕАТАР НАШ НАСУШНИ

Репертоар као судбина

Пише: Светислав Јованов

За почетак начелно, дакле анегдота. Шездесетих година прошлог века, париски критичари и позоришна јавност замерили су актуелном управнику „Комеди франсез“ (театра који је, барем тада, одговарао нашем појму „националног позоришта“) да на свом репертоару нема довољно ремек-дела. Дотични је одговорио отприлике овако: „Колико постоји позориште – рецимо две и по хиљаде година? Да је сваке од тих година, у читавом свету, изведено барем по једно ремек-дело – колико бисмо их имали данас на располагању? Али пошто то није случај...“

Чини се да у контексту ове анегдоте почиње и завршава сваки разговор о домаћем позоришном репертоару, сводећи се на јадиковку: ето, нема ремек-дела, шта да се ради? Али гледаоци не долазе у позориште првенствено да би видели ремек-дела. За разлику од концерта или изложбе, где посетилац долази првенствено зато да би се срео са уметничким остварењем сликара, вајара или музичара, гледаоци долазе у позориште првенствено зато да би нешто доживели заједно (и да би, како неки мислиоци додају, потврдили свој осећај свега). А предуслови за приближавање овом циљу нису ремек-дела, већ смислен позоришни репертоар.

А актуелни репертоари наших позоришта су (већ дужи низ година), углавном лишени не само смислености, већ и формалне целовитости – што је најпоузданији симптом да већина позоришта нема самостојни, препознатљиви профил. У једном театру вам нуде Шекспира, плесну изведбу и „stand up“ комедију, у другом, „пакет“ садржи Кафку, Стерију и Нила Сајмона: крајњи резултат је својеврсна шизофрени ситуација, тако да гледалац који се с њом суочава у највећем броју случајева одабира – да не оде у позориште. Ипак, у последње две сезоне сведочимо појави једног вредног изузетка, такорећи преседана који нас спречава да потонемо у „репертоарски песимизам“: реч је о Народном позоришту у Сомбору.

Сомборско позориште, на име, својом актуелном продукцијом убедљиво и разноврсно сведочи да „репертоар“ није књиговодствена ставка, нити маркетиншка декларација. Штавише, репертоарска поставка овог театра готова да се приближава опсегу који бисмо, у садашњим (нимало идеалним) условима могли назвати максималним. С једне стране, у Сомбору приказују интригантну верзију домаћег „модерног класика“ („Радован Трећи“, режија Вито Тауфер), солидну драматизацију домаћег жанровског романа (Пекићево „Беснило“ у читању тандема Шили-Лијешевић) и амбициозну поставку култног Чеховљевог комада (Нешковићев „Галеб“).

Други, ризичнији „пол“ репертоарске димензије представљају на убедљив начин, интелигентно упризорење нове драме врхунског писца из региона (Матишићеви „Људи од воска“, режија Ване Алача), и, као најновије а можда најважније, појава критички ангажованог и потресног комада „Изузети“ Ђорђа Петровића на тему несталих новорођенчади, у стилски сведеној и изражајно молинтној поставци Мије Кнежевић. Наравно, програм који у овом часу демонстрирају Сомборци не може бити никаква врста рецепта – сваки театар би се на посебан начин требао суочити са питањем сопственог (репертоарског) идентитета. А тиме, наравно, и са сопственим гледалиштем. Отуда се, можда, читава „репертоарска проблематика“ може поентирати питањем које изриче поменути редитеља Мија Кнежевић у програму представе „Изузети“: „Да ли смо ми људи које истина о нашим најтананијим егзистенцијалним питањима занима или не занима?“ ■



ФИЛМ НЕДЕЉОМ

Безнадежно, снага је у вама

Пише: Владимир Црњански

Последњих неколико деценија, иако тек са неколико остварења, као врсни хроничар постратне и транзиционе Србије, којима бројгеловски живописно, дакле и бизарно, свакако жестоко и неизоставно сугестивно и упечатљиво хвата ширину слику, али и амблематичне детаље једног проблематичног друштва, потврђује нам се и својим новим филмом „Радничка класа иде у пакао“ редитељ и сценариста Младен Ђорђевић. Од својих првих филмова, и документарног и играног („Made in Serbia“ и „Живот и смрт порно банде“), држи се он „тамне стране месеца“ као подручја инспирације и рада путем ког, као у најзурнијим уметничким постигнућима, чињенице добијају посебну ауру као додату вредност, а стварност – ма колико то било субјективно – истинско овековечење и гласан одјек. Ту није крај домета Ђорђеви-

стања, у којем се одвија све опскурнији живот мештана малог провинцијског, сад у распадању, некада можда срећнијег индустријског, српског града.

Показало се то као идеалан просторно-временски оквир за минуциозан развој ликова и извођење глумачких радова, што даје посебну снагу овом филму и нови је, на виши степен подигнут квалитет у Ђорђевићевом списатељском и редитељском раду. Цеца (Тамара Крцуновић) у својој пуној глумачкој зрелости и широјој палети емоција) главни је лик који заједно са локалном дружином пролази све мене заједничке им борбе, од потмулог активизма и организационих подбачаја, летаргије и препуштања да их други воде, до експлозије осветничког беса. Мија, (Леон Лучев сјајно отеловљује сатаниног приправника лично, али и још нешто много мање од тога) повратник у градић после затвора, и изгледа премазан свим мастима, биће важан док га не замени нови, без гласа, можда јуродиви вођа. Тек слика потпуне транзиционе беде (у провинцији) новокомпонованог капитализма, употпуњена је и галеријом похотних њушки локалних крими/бизнис кабадахија и корумпираних политичара. У том људском зверињаку, заправо нико није безгрешан и несклон радикалним поступцима, сем неке девојке, која страда када у жару оргија наведених удруга моћника, бива заборањена у хотелској хладњачи. Ту негде, на



половини ове и атмосфером језовите повести, почиње филм акције који води до краја неостварене катарзе...

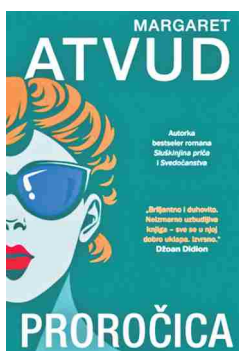
Као филмски аутор, Младен Ђорђевић је право, дефинитивно потврђено дете са ДНК-ом југословенског новог, критичког филма, илити црног таласа (Ж. Павловић, Д. Макавејев и Ж. Жилник...) покренутог с краја шездесетих година прошлог века. Екстремно и маргинално у његовом су фокусу, а погађају у средиште ствари, где је танка граница између социјалне драме, сатире и стварносног хорора као јасне дијагнозе друштва. Материјална и духовна беда одбачених и потлачених, свкодневица је радничке класе, тачније њених остатака, у којој се углавном „једе“ ракија, а гледа ријалити, а директно воде у морално поспрнуће и друштвену апатију. И тако све док се, можда опет, неком другом приликом, не изађе на улицу/црту упркос спин билборду са градоначелниковим ликом и паролом „Снага је у вама“. ■

Радничка класа иде у пакао;
сценарио и режија: Младен Ђорђевић;
улоге: Тамара Крцуновић, Леон Лучев,
Момо Пићурић, Иван Ђорђевић, Лидија
Кордић, Мирсад Тука, Силвиа Крижан,
Оливера Викторовић, Добрила Стојнић;
фотографија: Душан Грубин;
музика: Калин Николов;
продукција: Sense Production (Србија),
Банда (Србија), Агитпроп (Бугарска),
Homemade Films (Грчка), Adriatic Western
(Црна Гора), Кинорама (Хрватска),
Tangaj Production (Румунија),
Cinnamon Film (Србија)

ћевих филмских нимало пријатних творевина, јер она су и подстицајни извор неких спознаја и емотивног разумевања неких важних, а претешких стања и питања. И овога пута, све у адекватном ритму и добро осмишљеном следу сцена.

Тако нас у експозицији Ђорђевић експресно, репортерски, уводи у средишњу тему суморно безнадежне приче: борбу групе радника пропале фабрике за истину и правду. Истину о погибији њихових ближњих у пожару на радном месту и одговорност за кривце. На другом месту је захтев за исплату више година неисплаћених кукавних плата. Но то је, иако покретачки, тек повод за оно што следи. Јер, „остављени и од државе и од цркве“, немоћни у гневу и тузи, и материјалној оскудици, окрећу се понижени и увређени окултном као једино преосталом путу до правде и освете, и гласа вољених а мртвих. Ту почиње половина онога што би се могло окарактерисати као филм

ПРОЗОР У СВЕТ



Пророцица
Маргарет Атвуд
(Плугна, 2024)

„Пророцица“ је била трећа књига чувене канадске списатељице Маргарет Атвуд (1939), светској публици свакако најпознатијој по „Слушкињиној причи“ дистопијском роману који је захваљујући истоименој серији, својој ауторки донео светску популарност какава је ретко доступна писцима који не пишу баш савим лаку књижевност.

„Пророцица“ је исповест из првог лица Џоан Фостер, списатељице жанровских готских романа, која, пошто је објавила изузетно успешну збирку феминистичке поезије, бежи из јавности, па и од својих пријатеља и партнера, пошто не успева да се носи са изненадном славом и пажњом. Бежање од негативних ситуација је од раније Џоанин модус операнди у животу, а овај пут чашу је прелио мистериозни уцењивач који прети да ће открити њене тајне. Скривена у малом планинском градићу у Италији, где планира да исценира сопствену смрт, Џоан пребива по својим сећањима поново проживљавајући своје (не)успеле везе, детињство поред мајке која ју је чинила несигурном, своје место у друштву, своје бројне идентитете.

Реч критике

Иако писана као емотивна, интимистичка и на први поглед неиронична приповест, књига заправо функционише на нивоу многих метатекстуалних игара, релативизујући наратив као што јунакиња релативизује своје идентитете. Џоан је списатељица жанровских књига која драматично бежи од свих, понављајући акробацију Агате Кристи, која је такође себе учинила провизорном књижевном јунакињом, конструишући стварност као неку од својих прича. Радњу „Пророцице“ повремено пресецају пародијски прецизни и духовити одломци Џоаниног последњег готског романа чији јунаци (а поготово јунакиња) стоје у супротности са неспретним, компликованим и запетљаним стварним људима, и ауторком самом.

„Пророцица“ је први пут објављена 1970, али је занимљиво како и поред чврсте уроњености у своје време (али и теме које су, свакако, вечне), у први план извлачи крајње актуелну тему „проблематичних“ тривијалних псеудоготских романа чије су варијације данас и те како (поново) популарне међу тинејџеркама, захваљујући бук-току.

Настасја Писарев

Цитат

Одвукла сам се до кухиње и укључила шпорет. Никада нисам могла да се разбудим ујутру пре него што попијем кафе. Требало ми је нешто топло у устима да се осетим безбедно; овде је то била филтер кафе и млеко из троуганог картонског тетрапака на симсу. У стану није било фрижидера, али се млеко још није укиселило. Морала сам свакако да га прокувам, све се морало прокувавати.

Села сам за сто са својом врелом шолом, додајући још један бели круг лакираној површини, грицајући пакетић тоста и покушавајући да организујем свој живот.

Корак по корак, говорила сам себи.